

Назаренко Т. Г., д-р. пед. наук, професор,
завідувачка відділом навчання
географії та економіки
Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

ВПЛИВ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ ЗЗСО

В сучасних умовах інформаційного суспільства, зміни в освіті висувують нові вимоги до методів навчання, які зараджують розвитку учнівських знань, умінь, навичок і ключових та предметних компетентностей у комплексний спосіб. Одним з таких методів є інтегроване навчання, яке застосовується для пояснення зв'язків між різними навчальними предметами для глобального уявлення про наукову картину світу через формування як ключових так і предметних компетентностей в учнів закладів загальної середньої освіти.

Одним із напрямків освітніх реформ в Україні є впровадження інтегрованого навчання, зокрема через введення нових адаптивних курсів для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти «Пізнаємо природу» та «Досліджуємо природу», згідно нового Держстандарту базової середньої освіти (2020) [2].

Інтегроване навчання як педагогічне явище існує вже давно, однак найбільш актуальними воно стало у ХХ столітті, оскільки це було пов'язано із збільшенням зацікавленості до поняття інтеграції в наслідок розвитку техніки, виробництва, науки, політики, економіки та освіти.

Інтеграція – це об'єднання будь-яких елементів в одне ціле, а також поєднання та координація дій різних частин цілісної системи [3, с. 12].

Інтегрований навчальний курс – це курс, що об'єднує декілька предметів з різних галузей знань, з метою навчити учнів бачити природу як цілісний комплекс [1, ст. 19]. У шкільній освіті інтегровані курси використовуються для забезпечення більш ефективного і комплексного навчання, де замість окремого вивчення кожної дисципліни, зосереджують увагу на взаємозв'язку між ними.

В практиці застосування інтегрованого навчання в новій українській школі, процес інтеграції розглядається не як механічне поєднання окремих питань з різних навчальних предметів, а як їх органічне взаємодіюче проникнення одне в одного. Це призводить до якісно нового результату, сучасного, системного й цілісного утворення, яке сприяє формуванню цілісної картини світу в учнів.

Інтегроване навчання можна організувати за різними підходами. До них належать мультидисциплінарний, міждисциплінарний та трансдисциплінарний.

При мультидисциплінарному підході вчитель об'єднує навчальний матеріал з декількох предметів, але при цьому не порушує цілісності навчальних дисциплін і інтеграція таким чином відбувається навколо певної теми.

У міждисциплінарному підході навчальний матеріал з різних предметів взаємодіє в межах одного інтегрованого курсу, хоча профілі освітніх галузей не є такими чіткими, як при мультидисциплінарному підході.

За трансдисциплінарного підходу вчитель генерує наскрізні навички в реальному контексті, досліджуючи освітню програму на засадах запитів учнів або плануючи навчання на проєктних засадах, де учні вирішують реальні проблеми [5].

Наразі не існує загальноприйнятого найкращого підходу, оскільки кожен з них має свої переваги та недоліки, і дискусії щодо цього продовжуються. Учителі можуть використовувати ці ідеї для розробки власної інтегрованої навчальної програми, яка відповідатиме Державному стандарту, модельним та навчальним програмам.

Нами проаналізовані наступні форми інтеграції навчальних предметів:

- контент-орієнтована інтеграція, також відома як тематична інтеграція, що полягає в об'єднанні знань з різних навчальних дисциплін навколо однієї теми в рамках навчання;

- інтеграція навичок, що полягає у формуванні наскрізних умінь та ключових навичок учнів у межах навчальних предметів або в рамках тематичного навчання, поступово ускладнюючи їх упродовж навчального часу;

- інтеграція перспектив на ціннісно-смісловому рівні, яка реалізується наскрізно у всіх навчальних дисциплінах, що вивчаються учнями в закладі загальної середньої освіти.

Географія є наукою, яка має значний потенціал для інтеграції, тому географічна освіта є важливим джерелом інтеграційних можливостей, що сприятимуть оновленню сприйняття світу на глобальному та локальному рівнях.

Організаційний принцип – предметоцентризм – передбачає функціонування кожного навчального предмета як автономної освітньої системи. Це призводить до складнощів у формуванні учнями цілісної картини світу та несприятливо впливає на їх сприйняття світу в цілому. Роз'єднаність навчальних предметів є однією з причин фрагментарності світогляду випускників шкіл, тоді як у сучасному світі переважають тенденції до інтеграції культурних, політичних, економічних та інформаційних процесів. У зв'язку з цим виникають проблеми співвідношення предметоцентризму та інтеграції в освіті [4, с. 59].

Змістова поліструктурність освітнього процесу з географії дозволила нам здійснити її системний аналіз, що передбачав вивчення не лише теоретичного географічного змісту, але й надання інформації інтегрованого характеру, яка базується на змісті природничих понять. Географія, як наука, склалася історично і продовжує збільшувати власний науковий потенціал, безперервний процес наукового пізнання, через конкретних людей – дослідників, учених тощо [7, с. 91]. Географічна освіта – це витвір географічної науки, яка зазнала три основних етапи: описовий, аналітичний і конструктивний. При цьому кожний наступний етап географічної освіти не анулював попередній, а прилучав його. У кожному з етапів відбивалися найважливіші парадигми науки, які домінували в ній. Географія в школі – це класична навчальна дисципліна, яка бере активну участь у формуванні в учнів наукової картини світу. Унікальність сучасної шкільної географії в тому, що вона інтегрує одночасно природничі (фізична географія), цивільні (соціальна й економічна географія) та інформаційно-технічні (картографічна складова) галузі знань. Жодна з галузей знань не має причетності

відразу до декількох блоків наук і можливості інтегрувати в собі настільки різноманітні відомості й закономірності. Але, в природі немає поділу на навчальні предмети, а все взаємозв'язане, саме тому важливо, щоб в учнів склалося цілісне сприйняття світу. На жаль, учні часто не бачать взаємозв'язку між окремими шкільними предметами, а без цього неможливо збагнути значення багатьох процесів і явищ у природі. Учні часто не вміють послуговуватись знаннями одного навчального предмету до знань іншого, наприклад взаємозв'язок географії та хімії, географії та біології, економіки та географії, екології та географії тощо. І це переконливо продемонструвала ситуація, яка склалася внаслідок агресій російської федерації. Як і де користуватися географічними картами під час переміщення в просторі та під час евакуації. Як і де термоядерна зброя може вплинути на екосистему проживання, як і де виживати під час пошкодження енергосистеми в місцевості, тобто ці всі питання та багато інших мають географо-інтегровану складову.

Географічні компетентності забезпечують формування в учнів просторової уяви та мислення, пояснюють, як відбуваються природні та суспільні об'єкти, явища і процеси на Землі.

Розробка й упровадження методики навчання з інтегративною складовою в освітній процес прискорить мисленеву практику учнів без прив'язки до навчального предмету, що забезпечить в них розвиток міждисциплінарного мислення, зокрема й при формуванні географічної картини світу [6, с. 64].

Географія настільки універсальна, що за бажання може інтегруватися з будь-яким навчальним предметом, оскільки тісно пов'язана з багатьма науками, такими, як математика, хімія, фізика, економіка та іншими, що дозволяє здійснювати як опорні, так і перспективні, міжпредметні зв'язки. З іншого боку, не варто поєднувати всі дисципліни в одне ціле, тому що вони втрачають свою індивідуальність та об'єктність. Це ми і будемо досліджувати в наших подальших педагогічних розвідках.

Список використаних джерел

1. Бех І. Л. Географічний зміст шкільних інтегрованих курсів: методологічний аспект. Вісник Житомирського державного університету. – 2018. – Вип. 95. – с. 19-23
2. Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
3. Засекіна, Т.М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія. Педагогічна думка, 2020 – 400 с. <http://lib.iitta.gov.ua/722404/1.pdf>
4. Ільченко В. Р. Навчальна технологія інтеграції змісту природничо-наукової освіти. Педагогіка і психологія. – 1995, №4. – С. 58-61
5. Інтегроване навчання [Електронний ресурс]. EdEra. – Режим доступу: https://edera.gitbook.io/glossary/integraciya/intehrovane_navchannia

6. Назаренко, Т., Полтавченко, Д. (2022). Дослідження функції географічної складової в шкільних природничих інтегрованих курсах. *Український Педагогічний журнал*, (3), 90–99. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-90-99>
7. Методика розроблення та впровадження інтегрованих курсів за вибором з географії та економіки в гімназії та ліцеї : методичний посібник. [Електронне видання]. – Київ : Педагогічна думка, 2023. – 144 с. <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Metodychnyy-posibnyk-dlia-vchytelia..pdf>